

KRAJOBRAZ ROLNICZY

Typ krajobrazu kulturowego, powstały wskutek rolniczej działalności człowieka; kojarzony z rolnictwem jako sferą produkcyjną oraz wsią jako dziedziną tego, co pastoralne.

Krajobraz rolniczy stanowi najwcześniejszy typ krajobrazu kształtowany przez człowieka od momentu przyjęcia osiadłego trybu życia. Wraz z rewolucją neolityczną – stopniowym rozwojem rolnictwa, wynalezieniem narzędzi rolniczych, zagospodarowywaniem karczowanych terenów – człowiek, doskonaląc sposoby uprawy ziemi i hodowli zwierząt, sukcesywnie przeobrażał krajobraz, tworząc typowy wiejski krajobraz pól i wiejskich osad.

Dla Europy i angloamerykańskiego kręgu kulturowego charakterystycznym sposobem organizowania wiejskiej przestrzeni jest centralne usytuowanie wsi, wokół której znajdują się pola uprawne, dalej pastwiska, łąki, sady, plantacje, lasy (Muir). Wśród charakterystycznych dla Polski typów wsi można wskazać ulicówki, okólnice, łańcuchówki. Do zabudowań charakterystycznych dla krajobrazu rolniczego zalicza się niskie domostwa (pierwotnie parterowe), budynki gospodarcze, wiatraki, karczmy.

Krajobraz rolniczy w Polsce zajmuje około 60% powierzchni kraju. Na Nizinach Środkowopolskich (Mazowieckiej, Wielkopolskiej, Śląskiej) dominują uprawy zbóż, na pojezierzach krajobrazy leśne, na przedgórzach łąki i pastwiska. Z krajobrazowego punktu widzenia, godnym uwagi aspektem otoczenia rolniczego w Polsce jest tak zwana szachownica pól, będąca rezultatem znacznego rozdrobnienia gruntów. Poszczególne pola mogą się różnić typem zasiewów, co skutkuje zróżnicowaniem kolorystycznym i/lub fakturowym, wynikającym z różnorodności uprawianych roślin.

Estetyczno-literackie zainteresowania krajobrazem rolniczym dają się zauważyć w kulturze antycznej (sielanki Teokryta, „Bukoliki” Wergiliusza), skłonnej do idealizacji życia wiejskiego i wiejskiej przyrody. Przedstawienia z okresu średniowiecza ukazują częściej „materialność” ziemi i związanych z nią zadań (kalendarze ilustrujące prace polowe, *Godzinki* Braci Limbourg), podobnie jak dzieła z epoki renesansu (np. obraz *Żniwiarze* Pietera Bruegla Starszego). Obecność krajobrazu rolniczego w kulturze europejskiej rozwinęła się w XVIII wieku, a pogłębiła XIX wieku (romantyzm) w okresie wzmożonych zainteresowań folklorem i kulturą ludową oraz rozwoju malarstwa pejzażowego. W XVIII wieku narodziła się estetyczna kategoria malowniczości (*the picturesque*), za sprawą której na znaczeniu zyskał krajobraz pastoralny.

Krajobraz rolniczy rozpatrywany może być także w kategoriach etyczno-moralnych. Renesans podtrzymywał antyczne wyobrażenie wsi jako przestrzeni idyllicznej i sielankowej. W XIX wieku obraz taki został wzmocniony przekonaniem o istnieniu w życiu wsi i w kulturze wiejskiej (w opozycji do „zepsutego” życia w mieście) naturalnego porządku rzeczy. Od XIX wieku z wsią kojarzono takie wartości jak tężyznę fizyczną, wspólnotowość, przyjaźń, wspólną pracę, prostotę czy życzliwość. Mieszkańcy wsi, których w XVIII wieku ganiono za nieobyczajność i brak wykształcenia, w XIX wieku zaczęli być traktowani jako skarbnica ludowej mądrości. Charakterystyczną cechą mieszkania na wsi stał się autentyzm, odróżniający tych, co „żyją w krajobrazie” od turystów, którzy tylko go „ogłędają” (perspektywa mieszkańca w opozycji do perspektywy turysty). W wieku XX pejzaże rolne zaczęły być kojarzone z krajobrazami narodowymi.

Krajobraz rolniczy może być oceniany pod kątem piękna formalnego (układu linii i kolorów) oraz piękna ekspresyjnego wiążącego widok z pamięcią i doświadczeniem (Carlson). W ciągu ostatnich lat ten typ krajobrazu uległ estetyzacji, wieś coraz częściej służy rozrywce, a nie uprawie ziemi. Zwraca się uwagę na jej malowniczy charakter, który służy agroturystyce (owce na halach wypasa się dla turystów i malowniczych widoków); tereny wiejskie zamieniają się w parki tematyczne (Lowenthal), a zapach zwierząt i obornika zastąpiony zostaje zapachem roślin (Porteous).

[M.G.]

Literatura:

Carlson, Allen. „Produktywność i wartości estetyczne krajobrazu rolniczego”, tłum. B. Frydryczak. W: *Krajobrazy. Antologia tekstów*, red. Beata Frydryczak, Dorota Angutek, 319-335. Poznań: Wydawnictwo PTPN, 2014.

Carlson, Allen. *Nature and Landscape. An Introduction to Environmental Aesthetics*. New York: Columbia University Press, 2009.

Lowenthal, David. „Życie z krajobrazem i oglądanie krajobrazu”, tłum. D. Stadnik. W: *Krajobrazy. Antologia tekstów*, red. Beata Frydryczak, Dorota Angutek, 111-141. Poznań: WPTPN, 2014.

Muir, Richard. *Approaches to Landscape*. London: Macmillan, 1999.

Porteous, John D. „Krajobraz zapachów”, tłum. B. Frydryczak. W: *Krajobrazy. Antologia tekstów*, red. Beata Frydryczak, Dorota Angutek, 465-485. Poznań: Wydawnictwo PTPN, 2014.

